

V poslední době nabývá významu nové a rychle se rozvíjející odvětví informačního průmyslu označované "learning industry" (vzdělávací průmysl). Tento trend je spojen se stoupajícím procentem podniků a institucí spojujících svou činnost s univerzitami na úrovni národní i mezinárodní.

Příčinou a hnacím motorem rozvoje tohoto odvětví je především předpoklad vycházející z demografických trendů, podle něhož má v následujících letech dojít k rapidnímu nárůstu populace osmnáctiletých. Tyto trendy se projeví především ústupem tradičních technik trhu do pozadí a objevením se nových odvětví podnikání. Předpokládá se, že jedinec v budoucnosti projde během svého života až pěti odlišnými zaměstnáními, což klade zvýšené nároky na průběžné vzdělávání a osvojování si dovedností. V oblasti celoživotního vzdělávání sehrávají stále významnější roli univerzity. Jejich interdisciplinární vzdělávací aktivity jsou zaměřené především na praktické znalosti a dovednosti a jsou označovány jako tzv. "third arm activities" nebo též "reach-out activities" (zahrnují bioinformatiku, matematické a počítačové modelování, management životního prostředí apod.). Programy celoživotního vzdělávání kladou nároky na dostatečný rozsah a kvalitu vzdělávacích zdrojů.

Odborné publikování v oblasti přírodovědeckých, technických a lékařských disciplín (Scientific, Technical, and Medical – STM) se během 90. let stalo samostatným odvětvím informačního průmyslu, které prošlo řadou významných proměn a zdokonalování. Dalo vzniknout novým organizacím, spojilo kruhy akademické s obchodními a průmyslovými. Vedle primárních elektronických archivů článků se rozvinula metoda sekundárního publikování.

V oblasti elektronického publikování článků dnes stále ještě chybí terciární publikování, tj. přehledy a komentáře archivovaných materiálů. Integrovaná agregace, jež je výsledkem této činnosti, spočívá v aplikační vrstvě, která vytváří vrstvu připojující kontext – funkční vrstvu umožňující uživatelům orientovat se v enormním informačním prostředí webu. Nová generace zpracování elektronických článků bude charakteristická integrovaností, agregovaností a plnou vyhledatelností. Rychlost vyhledání relevantních materiálů nebude ovlivněna jen rychlostí webu, ale především větší možností ovládnutí uživatelského rozhraní (možností kombinovat nejen text a grafiku, ale chemické a jiné datové struktury).

Praktické budování a provoz databáze plných textů článků jsou ovlivněny, kromě jiného, především dvěma základními faktory: uživatelským a obsahovým hlediskem, jež určují použití technologií a obsahové zaměření databáze. Současný a budoucí uživatelský pohled je založen na personalizované verzi. Uživatel si svůj profil nastavuje sám online s využitím rozhraní. S problémy nastavení pak souvisí rozdíly v informační zdatnosti začátečníků a expertů.

Jedním z příkladů sekundárního publikování v oblasti STM je databáze Ingenta, jež je produktem informační společnosti Ingenta založené ve velké Británii v roce 1998, která se během 5 let stala předním distributorem a poskytovatelem elektronických plnotextových článků. Zastřešující orgán Ingenta Institute je nezávislou vědeckou institucí zaměřenou na akademický a odborný komunikační průmysl zabývající se výzkumem v oblasti informačních technologií a služeb.

Práce na projektu vybudování databáze plných článků Ingenty byly zahájeny v roce 1996. V roce 1998 Ingenta navázala spolupráci s bibliografickou službou BIDS (Bath Information Data Services) a poté s UnCover – celoamerickým poskytovatelem a distributorem odborných a vědecko-populárních článků publikovaných na území Spojených států, jehož bázi v roce 2000 zakoupila.

V roce 1988 bylo založeno sdružení Coloradských vědeckých knihoven se sídlem v Denveru s názvem CARL (Colorado Alliance of Research Libraries) Corporation (<http://www.coalliance.org/>). Cílem a náplní činnosti organizace byla podpora automatizace knihoven a poskytování služeb americkým knihovnám v oblasti technologických řešení. Sdružení UnCover vzniklo v roce 1993 jako doplněk činnosti CARL Corporation, jeho produktem se stala databáze článků UnCover¹⁾, jež postupně přerostla v nejrozsáhlejší službu zahrnující dodávání dokumentů v USA. CARL tak v databázi UnCover umožnil přístup k bibliografickým záznamům více než 8 milionů článků z 18 000 odborných časopisů.

Dalším strategickým krokem Ingenty (únor 2001) bylo spojení s CatchWord – druhým nejvýznamnějším poskytovatelem služeb v oblasti akademického publikování, sídlícím na území Velké Británie, a vytvoření jednotného webovského rozhraní pro vyhledávání článků v obou databázích (UN Cover a Ingenta).

Téhož roku navázal s Ingentou spolupráci Oxford University Press. Ingenta v rámci spolupráce vytvořila pro každý vydávaný časopis jednotnou domovskou stránku, spojenou odkazem s databází Ingenta²⁾. Hlavní důraz v kolekci dokumentů spočívá na STM, kromě toho se zde nacházejí též základní kolekce periodik z oblasti společenských věd, umění, humanitních věd a ekonomiky.

V roce 2002 navazuje Ingenta spolupráci s jedním z předních členů skupiny Thompson – Gale (<http://www.galegroup.com/>, viz “Press Room”), jež s sebou přináší strategické partnerství³⁾. Cílem spolupráce je vytvořit největší světovou službu v oblasti poskytování plných textů článků. Thompson Gale nabízí společný přístup k oběma databázím (Thompson Gale a Ingenta) v nové kolekci produktů InfoTrack College Edition (<http://infotrac.thomsonlearning.com/>) obsahující 90 % publikovaných odborných časopisů.

V současné době poskytuje Ingenta vlastní přístup k více než 2,3 milionům článků z 5558 odborných plnotextově (online) přístupných publikací z celkového počtu 27 000 publikací zahrnujících více než 13,5 milionů článků. Publikuje zde na 190 vědeckých a profesionálních vydavatelů, uživatelskou klientelu tvoří na 10 000 akademických, vědeckých a podnikových knihoven a institucí. Celkem 25 milionů jednotlivých uživatelů ze stovky

států využívá služeb Ingenty. Průměrná měsíční návštěvnost Ingenty činí 3 miliony relací.

Vydavatelům poskytuje Ingenta doprovodné služby zahrnující konverzi dat, bezpečné hostování online, řízení přístupu a distribuční služby. Knihovnám a informačním odborníkům nabízí správu souborů elektronických dokumentů a možnost kompletních služeb DDS (služeb dodávání dokumentů).

V oblasti technologií spolupracuje Ingenta s americkou eBusiness Technologies (<http://www.ebt.com>), jejíž produkt DynaBase Web (<http://www.xml.com/pub/p/160>) umožnil Ingentě vybudovat novou generaci portálu založeného na XML a elektronické služby následně urychlené aplikační technologií firmy Akamai (USA).

Služby

Ingenta poskytuje především tzv. “patron-driven” dodávání dokumentů (institucionální konto) a bezplatné online služby publikování obsahu z ověřených odborných zdrojů.

Na 20 společností zabývajících se elektronickým publikováním a stejný počet portálů bylo sjednoceno do předemově uspořádaných oblastí specializovaných služeb využívajících technologii XML. Ingenta vytvořila vlastní seznam tematicky tříděných webovských zdrojů obsahujících odkazy na časopisy, zprávy, datové soubory, organizace, vědecké ústavy, univerzity a další digitální informační volně online přístupné zdroje.

Cílem je vytvoření světově nejrozsáhlejšího elektronického souboru vědeckých a odborných časopisů. Přesto nelze dosud mluvit o úplnosti: existuje ještě stále část vydavatelů odborných časopisů, kteří na projektu zatím nespolupracují, také databáze UnCover je sice rozsáhlá, avšak její kolekce nejsou pravidelně doplňovány.

Články v databázi Ingenta jsou zpřístupňovány ve třech přístupových bázích: Ingenta, UnCover a Ingenta Select (<http://www.ingentaselect.com/> nebo <http://www.catchword.co.uk>). Plné texty lze získat ve formě:

- online – přístupné elektronicky (PDF, HTML)
- UnCover plus – články dostupné též faxem nebo faxovací službou Ariel
- e-mailu

Okruh vyhledávaných informací lze individuálně přizpůsobit (e-mail alert služby). Dokumenty lze prohlížet jednak pomocí tematického třídění, jednak podle jednotlivých titulů (výsledky hledání jsou rozděleny na základě typu přístupu: fax/Ariel nebo online). Zvláštní vyhledávací rozhraní je definováno ve službě Ingenta Select pro časopisy a články (online). Časopisy lze prohlížet podle tematického zaměření, vyhledávání. Výsledky jsou doplněny o možnost prohlížení TOC (Table of Contents).

Předplatné institucí a především knihoven (patron-driven access) lze nastavit na IP adresu nebo na individuální přístupové heslo. Pokud předplatné nezaplátí instituce, pak je nutno zaplatit příslušnou cenu za stažení jednotlivého článku individuálně (pay-per-view).

Kromě uživatelských služeb (konsorciální a individuální předplatné) poskytuje Ingenta služby vydavatelům, které jsou založeny především na jednotném řešení webovského rozhraní publikovaných odborných časopisů, agregaci a distribuci primárních a sekundárních dokumentů.

Součástí služeb Ingenty je služba HERON (<http://www.heron.ac.uk/>), poskytující servis akademické komunitě ve Velké Británii v oblasti digitalizace tisků, dodávání textových extraktů z knih, zajišťující zároveň copyrightové poplatky a zprostředkující kontakty s vy-

davateli. HERON vlastní rozsáhlou databázi dosud digitalizovaných materiálů. Součástí služeb Ingenty je služba BIDS (Bath Information Data Services) zpřístupňující odborné veřejnosti bibliografické databáze (součástí BIDS jsou databáze International Bibliography of the Social Science, INSPEC, Reuters Business Briefing Select, ERRIC, BEI, psychINFO, CAB Abstracts).

Typologie dokumentů je výsledkem vlastního třídění Ingenty. Předmětové prohlížení nabízí, kromě článků, též volně přístupné online zdroje. Další výhodou služeb Ingenty je, že abstrakty článků jsou volně přístupné.

Obrázek: Základní členění informačních zdrojů Ingenty

Každý tematický odkaz je dělen do poddisciplín. Zdroje každého podoboru jsou v poslední instanci rozčleněny do pěti až sedmi základních oblastí informací podmíněných typy zdrojů. Obsahují, kromě časopisů prezentovaných v databázi Ingenta, i volně přístupné internetové zdroje (s přidanou hodnotou), konference, databáze apod.

Vyhledávací funkce Ingenty jsou ve srovnání s jinými světovými službami obdobného typu (Dialog, STN, Questel Orbit) dosud ještě omezené. Články lze vyhledávat podle názvu, autora, data, titulu publikace, ISSN, ročníku, čísla, nebo v abstraktech. Články nejsou opatřeny předmětovou indexací (popř. oborovým tříděním)

a jen málo z nich je vybaveno abstrakty. Uživatelé budou však stále postrádat vyhledávání s přidanou hodnotou (předmětová hesla a oborová indexace), kompletní vybavení dokumentů abstrakty a konzistentní strukturu záznamu. Také kombinace faxu, e-mailu a downloadu není ideální.

Také otázky týkající se dodávání plných textů nejsou ještě zcela vyjasněné: pokud nelze využít předplatného instituce, pak se platí článek (pay-per-view) v rozsahu 5-40 dolarů, s příplatkem 10 dolarů Ingentě za dodání dokumentu. Některé články jsou navíc odkazovány do Elsevier's Science Direct, což vyžaduje zvláštní přihlašovací heslo. Jedná-li se o článek UnCover (faxovaný),

platí se poplatek 11 dolarů, přičemž lze s několikadenním zpožděním tento článek získat téměř bez poplatku ve Velké Británii a USA meziknihovní službou.

Přes tyto dílčí a dočasné nedostatky je zřejmé, že Ingenta postupně naplňuje úkol, který si předsevzala, stát se největším distributorem článků v akademické a výzkumné oblasti.

Poznámky:

- 1) Články z 20 000 periodik celého spektra zájmů akademické veřejnosti obsažené v databázi UnCover byly opatřeny stručnými abstrakty, bibliografickým popisem, k ruční indexaci bylo využito předmětových hesel Kongresové knihovny; součástí služeb bylo též poskytování plných textů faxem, nebo volný přístup (ve formě www odkazu) k plným textům článků internetových časopisů volně přístupných.
- 2) V té době spolupracuje Ingenta s dalšími 12 britskými vydavateli, kteří navázali spolupráci již na začátku jejího působení – nejvýznamnějšími z nich jsou Arnold Publishers, Adis International, BIOS, CABI Publishing, Urban & Fischer.
- 3) Spolupráce s více než stovkou firem a organizací zahrnujících Looksmart, Borders, Dow Jones, WebMD, and Thomson Financial, na 11 000 titulů periodik (4000 plnotextových, 7000 indexovaných a vybavených abstrakty).

Použitá literatura:

BRINDLEY, Lynne. Institutional framework for change. [online] [cit. 10. 7. 2002]. Dostupné na WWW: <<http://www.ingenta.com/institute1999/brindley.doc>>.

Gale and Ingenta join forces to integrate periodicals and e-journals. Access [online]. 2002, no. 40, [cit. 3. 7. 2002]. Dostupné na WWW: <<http://www.igroupnet.com/access/number40/>>

HANE, Paula J. Gale, ingenta partner on InfoTrac plus. In Newsbreaks and conference reports [online]. Medford (New Jersey): Information Today, 21 January 2002. Dostupné na WWW: <http://www.infotoday.com/newsbreaks/nb020121-1.htm>.

HANE Paula J. Ingenta Institute to Report Research Study Results. Information Today. 2001, vol. 18, no. 9, s. 47.

JACSO, Peter. IngentaJournals Collection of Computer Science Bibliographies Awesome Library, Econtent [online]. October 2000 Dostupné z WWW: <http://www.findarticles.com/m0BLB/5_23/65803880/p1/article.html>.

McKENNA, Brian. Distribution Dollars Drive ingenta's Growth : the e-journals distributor is increasing in

scale, reach, and visibility. Information Today , 2001, vol. 18, no. 7, s. 54-58.

MEADOWS, Jack. User behaviour in online scholarly research. [online] [cit. 10. 7. 2002]. Dostupné na WWW: <<http://www.ingenta.com/institute1999/meadows.doc>>.

O'LEARY Mick. "Semi-Aggregation" from ingenta : as an online search service for scientific and technical journals, ingenta harks back to the origins of online information retrieval. Online. 2002, vol. 26, no. 1, s.72-74.

TLC - The Library Corporation, History. [online] [cit. 15. 7. 2002] Dostupné na WWW: <<http://www.tlcdelivers.com/tlccarl/company/history.asp>>.

Daniel Kindl
Daniel.Kindl@nkp.cz